

SUOMALAINEN PRIKAATI

PETTERI JOUKO

KIRJOITTAJA ON FT YLEISESIKUNTAEVERSTILUUTNANTTI

Abstract:

The aftermath of the Second World War saw significant changes in the Finnish Defence Forces. The evolution of the territorial defence system incorporating the action of local forces capable of guerrilla warfare, and general forces conducting conventional battle, took decades to actualise. As a part of this development, brigade replaced division as the basic formation of the Army in the early 1950s. The division was found too heavy for the tactical battle and too few of them could be mobilised in a new political environment calling neutrality. The development of the organisation of the brigade was a tedious process. It was affected by severe financial constraints, the nature of the battlefield and threat perception. The experience of the Soviet onslaught in 1944 convinced the Finnish military leadership about offensive capabilities of Soviet Union. A tactical penetration was unavoidable in the main axis of the approach chosen by the Red Army.

The basic organisation of the brigade remained rather stable during 1950–1970. Four infantry battalions formed the core for operations. The most important change was the motorisation of the brigade. Horse as the main means of transportation was abandoned as late as the early 1970s when tractors, to be taken from the farms during the mobilisation, took their place in the organisation. The most important steps in the field of firepower were taken in the early 1960s. The large-scale introduction of domestic antitank weapons and the family of hand arms took place in the wartime establishments. The firepower of battalions was enhanced in the early 1970s when heavy mortar became an integrated battalion level support system and light mortar a company level system.

The organisation of armoured brigade was dictated by financial factors. Only after the first large-scale procurements from the Soviet Union took place in the early 1960s, the brigade could be equipped with modern armour. Long-term plans to establish an armoured corps of two brigades did not take place due to the lack of resources. The single brigade was, however, developed into a relatively effective formation by the Finnish standards during the early 1970s. The brigade incorporated armour and mechanised infantry and was the most important single reserve formation at the disposal of the Finnish High Command.

Johdanto

Teoreettisesti tarkasteltuna sodankäynti on erilaisten toimintojen ja vaikutusten yhteensovittamista. Tulta, liikettä ja erilaisia muita vaikutuksia pyritään käyttämään mahdollisimman koor-dinoidusti vastustajan heikkoja, tai joskus tarkoituksellisesti vahvoja kohtia vastaan. Kyse ei olisi erityisen monimutkaisesta toiminannasta, mikäli toimijana ei olisi ihminen, jonka fyysinen ja henkinen haavoittuvuus tekevät sodankäynnistä sekä vaikeasti johdettavaa että vaikeasti ennustettavaa. Eräs sodankäynnin tyypillisyyksistä on se, että sotaa käyvät enemmän tai vähemmän organisoidut joukot. Vuosikymmeniä puhutun taistelukentän sirpaloitumisen, teknologian kallistumisen ja supistuvan reservimme johdosta on jo esitetty arvioita, joiden mukaan suurten yhtymien aika olisi ohi.

Ainakaan nuoremmalle lukijakunnalle ei liene itsestään selvää, miksi Suomessa päädyttiin prikaatiorganisaatioon ja miten prikaatin organisaatio kehittyi maailmansodan jälkeen. Näin

ollen artikkelin päämääränä on kuvailla ja arvioida suomalaisen (perus)yhitymän kokoonpanon kehittymistä maailmansodan jälkeisellä aikakaudella.

Artikkeli on rajattu tietoisesti käsittelemään vuosia 1945–1973. Lähdeaineiston salattavuussekä eivät mahdollista asian ajallista ulottamista nykypäivään, ainakaan todistusarvoltaan samankaltaista lähdeaineistoa käyttäen. Näin ollen kahden erityisen mielenkiintoisen hyökkäysoperaatioihin tarkoitettujen yhtymätyypin – prikaati 90 ja prikaati 2005 – kehitystyön tarkastelu jää tehtäväksi tulevaisuudessa. Artikkelin ei ole käsittelyn suhteen täysin tasapainoinen. Panssariprikaatin organisaatiota käsitellään suhteettoman paljon kun taas jääkäriprikaatien kokoonpanoa ei käsitellä juuri lainkaan. Tähän on yksinkertainen selitys. Käytössä olleessa aineistossa oli runsaasti panssarijoukkojen kehittämistä käsitteleviä asiakirjoja. Tässä suhteessa kirjoittaja on jättänyt tietoisesti lähteittensä vangiksi.

Artikkelissa ei käsitellä jääkäriprikaatien organisaatiota, vaikka sodan ajan kokoonpanoihin kuului koko tarkastelujakson ajan useita jääkäriprikaateja.¹ Tämä olisi edellyttänyt pureutumista jääkäripataljoonan kokoonpanoon sekä prikaatien kokoonpanoon kuulumattomien aselajijoukkojen kehityksen tarkasteluun. Tämä selittyy sillä, että perustettavilla jääkäriprikaateilla ei ollut kiinteää kokoonpanoa vaan ne muodostettiin ensimmäisen operatiivisen tehtävän asettamien vaatimusten mukaisesti. Yleisesti voidaan todeta, että pääosa jääkäriprikaateista kuului parhaiten varustettuihin suojajoukkoihin ja ne olivat liikkuvuudeltaan pääosin parempia kuin jalkaväkyprikaatit.

Pääesikunnan eri osastojen ja Panssariprikaatin esikunnan arkistoaineisto sekä vuosittain ilmestyneen Tiede ja Ase-julkaisun artikkelit muodostavat artikkelin keskeisimmän lähdeaineiston.

Divisioona tulee tiensä päähän

”Divisioona- ja armeijakuntaporras sitoivat vähäiset reservinsä heti alussa, koska ne olivat samalla rykmentin reservejä”²

Divisioona oli suomalainen perusyhitymä jatkosodan päättyessä. Sen kokoonpanoon kuului iskevänä osana kaksi jalkaväkirykmenttiä ja erillinen pataljoona sekä aselaji- ja huoltojoukot. Alun perin kolme rykmenttiä sisältänyt divisioona muokkautui muotoonsa vuosien 1942–1944 aikana, jolloin kustakin divisioonasta lakkautettiin sen kolmas jalkaväkirykmentti, joka korvattiin erillisellä pataljoonalla.³ Kokoonpanoa ei voi luonnehtia onnistuneeksi – päinvastoin, uudelleenorganisointia divisioonaa voidaan jälkiviisaasti arvostella erääksi suomalaisen sotataidon synkimmistä tekeleistä. On huomattava, että uudistus toteutettiin kansakunnan kestokyvyn lisäämiseksi ja toisaalta luulossa sodan nopeasta päättymisestä. Tosiasiaksi jää, että taktisesti järjestelyllä oli kaksi kielteistä seurausta. Ensinnäkin syvyyden muodostaminen puolustuksessa oli vaikeaa. Aikakauden taktiikkaan sisältyi vaatimus pääpuolustuslinjan pitämisestä. Tämä satoi divisioonan komentajan päätökset käytännössä linjamaiseen puolustukseen, mikäli hän ei halunnut muodostaa perusorganisaatiosta täysin poikkeavaa taistelijaotusta.

Toinen kielteinen seuraus oli reservin vähyys. Divisioonan komentajalta puuttui kunnollinen reservi niin hyökkäyksessä kuin puolustuksessa. Hän joutui irrottamaan reserviä alaisiltaan jalkaväkirykmenttien komentajilta, mikä puolestaan monimutkaisti johtosuhteita ja lisäsi kohtuuttomasti pataljoonien valmistautumistehtäviä.⁴ Yleisenä havaintona, ainakin sodan

jälkeen järjestettyjen upseerien keskustelutilaisuuksien pöytäkirjojen mukaan oli se, että reserviä oli liian vähän kautta organisaation.⁵ Käytännössä tämä ilmeni niin, että pääosa joukoista jouduttiin ryhmittämään etulinjaan. Näin ollen – kuten everstiluutnantti Axel Suvantola Oulussa pitämässään alustuksessa totesi – ”taempien asemien heikkoutena oli, ettei niitä voinut miehittää etukäteen vereksillä joukoilla, vaan niiden miehitys oli suoritettava edestäpäin vetäytyvien joukkojen toimesta”.⁶ Suvantola viittasi esityksessään yhtymää laajempaan kokemukseen, mutta huomiolla on liittymäpintansa myös yhtymän kokoonpanoon ja puolustusryhmiytykseen. Taistelukentän kuvaa ja reservin muodostamisen ongelmaa käsiteltiin myös Päämajan operatiivisella osastolla eversti Valo Nihtilän koollekutsumassa tilaisuudessa, jonka päämääränä oli hahmotella tulevan puolustusjärjestelmän perusteita. Nihtilä totesi liikkuvien reservien välttämättömyyden ja tarpeen niiden sijoittamisen niin syvälle, että ne eivät tuhoutuisi vihollisen tulivalmistelussa.⁷

Heikko reservi tarkoitti myös sitä, että yhtymä pystyi vain harvoin tuhoamaan murtoon päässeen vihollisen, vaikka yhtymän puolustustaistelun päämääränä oli nimenomaisesti vihollisen tuhoaminen. Kuten eversti Adolf Ehnroothin alustuksesta upseerien keskustelutilaisuudessa selviää, tilanteen vakauttaminen ja murron tukkiminen olivat ainoastaan tilapäiseen menestykseen johtavia tekijöitä. Puolustustaistelun tavoitteena tuli olla murtoon päässeen vihollisen tuhoaminen, mikä edellytti huolellisia valmisteluja ja riittävän suurta reserviä.⁸ Tähän ei kaksijakoinen, heikon reservin omaava divisioona luonnollisesti kyennyt. Vielä vuonna 1954 julkaistussa Kenttäohjesäännön toisessa osassa puolustuksen päämääräksi määritettiin ”vihollisen tuhoaminen tai sen hyökkäyksen torjuminen tietyllä alueella.”⁹ Vaatimus vihollisen tuhoamisesta yhtymän alueella näivettyi alueellisen taistelun kehittyessä 1960-luvulla. Ohje perusyhtymän taistelusta määritteli käytännössä prikaati 70:n taktiikan. Se luonnehti puolustuksen saraksi ”eri asteisia tuhoamiseen tähtäviä taisteluja”¹⁰. Taktiseksi näkökulmaksi vahvistui se, että vihollinen ei olisi torjuttavissa, puhumattakaan tuhottavissa yhtymän alueella vaan vasta operatiivisessa syvyydessä ylemmän johtoportaan johtamien vastahyökkäyksen seurauksena.¹¹

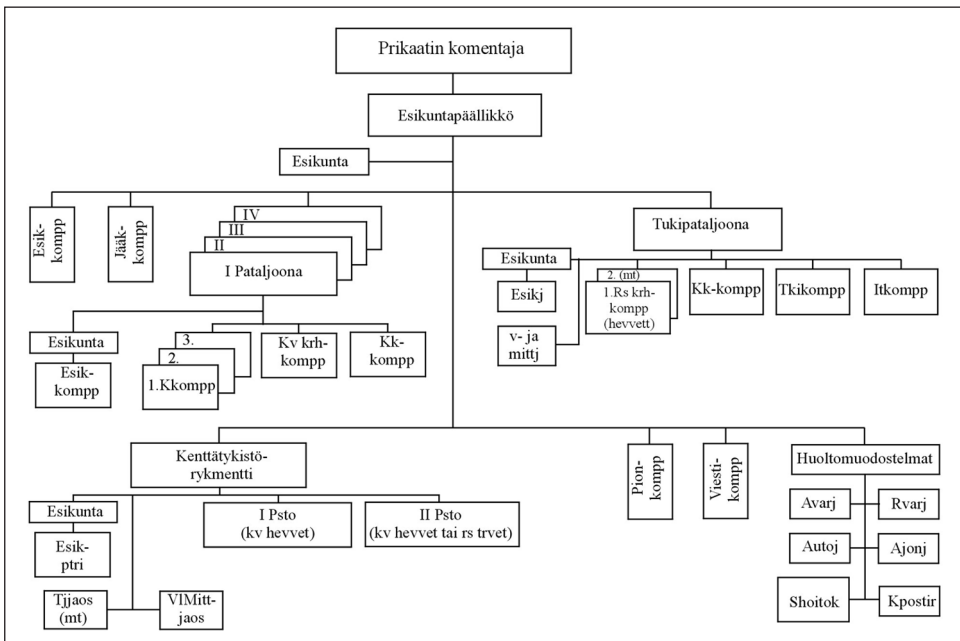
Veikko Koppinen viritteli keskustelua klassisesta kolmi- ja nelijaosta rykmenttiorganisaatioita käsittelevässä kirjoituksessaan vuonna 1949. Koppisen työn päämääränä oli tarkastella jalkaväkirykmentin organisaatiota sotakokemusten valossa. Hän kritisoi rykmentin kolmijakoisuutta palaten reservin muodostamisen ongelmaan, etenkin tiiviissä puolustuksessa, todeten, että ”divisioona otti siltä yhden pataljoonan reservikseen ja omaan johtoonsa”. Näin ollen hän esitti radikaalisti komppanian ja joukkueiden muuttamista kaksijakoiseksi. Pataljoonan ja rykmentin tuli olla nelijakoisia, mikä mahdollistaisi niiden saamisen ”taktikoimiskelpoiseksi kaikissa eri olosuhteissa, koska näiden komentajilla on ulkonaiset olosuhteet ja johtoteknilliset edellytykset tehokkaaseen taktikointiin.”¹² Koppisen näkemys perustui ensisijaisesti johtamiseen. Hänen mukaansa komppanian ja joukkueen nelijakoisuus oli osoittautunut vaikeaksi, koska komppanian päälliköllä tai joukkueen johtajalla ei ollut juuri muita johtamisvälineitä kuin henkilökohtainen käskeminen, kantava äänensä, oma esimerkki tai taistelulähetti.

Eversti YA. Järvinen palasi sotakokemuksiin ja näkemyksiin organisaatiosta Tiede ja Asejulkaisun yleissotilaallisessa katsauksessa vuonna 1950. Kritiikki divisioonan yhtymän kokoonpanoa kohtaan oli keskustelutilaisuuksissa esitetty peitetysti, mutta Järvinen arvosteli divisioonan kokoonpanoa avoimesti käsitellessään organisaatioiden kolmi- ja nelijakoa. Järvisen mukaan se, että joukkueet ja komppaniamat olivat nelijakoisia, mutta pataljoonat ja rykmentit kolmijakoisia, aiheutti nimenomaisesti sen, että liian suuri osa joukoista ryhmitettiin etupainoisesti. Täten puolustukselta jäi puuttuvaa syvyyttä, joka olisi ollut välttämätöntä suurhyök-

käystä torjuttaessa. Divisioonan kaksijakoisuudesta Järvinen totesi kyynisesti: ”laadullisestikin heikkoa erillistä pataljoona ei mitenkään voi verrata poistettuun kolmanteen rykmenttiin”¹³

Järvisen näkemyksen mukaan jalkaväen organisaatio oli uudistettava puolustuksen syvyyden kasvattamiseksi. Konetuliaseiden määrän lisääntyminen sekä epäsuoran tulen tehon kasvaminen mahdollistivat miehistön määrän vähentämisen etulinjassa tulen kokonaistehon olennaisesti laskematta. Joukkueiden ja komppanioiden vahvuutta tuli siis supistaa poistamalla niistä neljännet ryhmät ja joukkueet. Säästynyt henkilöstö tuli käyttää neljännen komppanian muodostamiseen pataljoonassa. Teoreettisesti tämä mahdollisti kaksi kertaa enemmän ryhmitysmahdollisuuksia kuin kolmijakoisessa organisaatiossa. Erityisen tärkeäksi asian Järvinen koki puolustustaistelussa, ”sillä osoittihan kokemuskin, että isohkot hyökkäykset jouduttiin tavallisesti torjumaan vasta etulinjan takaisissa puolustusaseman osissa”.¹⁴ Järvinen ei suoranaisesti viitannut nelijaon toteuttamiseen yhtymän puitteissa, mutta sama periaate toimi luonnollisesti prikaatissa.

Huolimatta edellä esitetyistä kriittisistä havainnoista henkinen siirtyminen prikaatiorganisaatioon ei tapahtunut yksiselitteisen nopeasti. Vuonna 1950 julkaistussa Upseerin käsikirjan II osassa käsiteltiin kolme jalkaväkirykmenttiä sisältävää divisioonaa. Vuoden 1955 harjoitusvahvuuksissa elätettiin vielä divisioonaa ja esimerkiksi 1960-luvun alussa Sotilaiskaksikokouslehdessä julkaistiin artikkeli, jossa vertailtiin kenttätukirykmentin käyttöä divisioonakokoonpanossa ja prikaatikokoonpanossa.¹⁵ Itse asiassa ensimmäiset kokoonpanoehdotukset sodan jälkeen liittyivät ensisijaisesti divisioonakokoonpanon kehittämiseen, vaikka mielipiteet kohti kevyemmän yhtymätyypin kehittämistä olivat kypsyneet jo sodan aikana. Ratkaiseva käänne, jota Vesa Tynkynen väitöskirjassaan analysoi, tapahtui vasta puolustusrevisiotyön valmistuttua vuonna 1949. Suomen puolustuspoliittinen tilanne oli muuttunut ratkaisevasti Talvisotaa edeltävästä ajasta,

Kuva 1: Prikaati 55

jolloin puolustusvoimilla oli selkeästi yksi operaatio-suunta yli kaikkien: Karjalankannas. Organisaatiotyön keskipisteessä olleen määrävahvuustoimikunnan puheenjohtaja, eversti Y.A. Järvinen perusteli prikaatiorganisaatioon siirtymistä nimenomaisesti sillä, että mahdollinen sota tai kriisi edellyttäisi torjuntakykyä kaikilla Suomen maarajoilla ja rannikoilla. Näin ollen käytössä tuli olla mahdollisimman paljon itsenäiseen toimintaan kykeneviä yhtymiä.¹⁶ Käsitystä tukee Pääesikunnan järjestelyosaston päällikön lausunto prikaatiorganisaatiosta: ”Täydellinen prikaatiorganisaatio tarjoaa ylijohdolle erinomaiset joustavan toiminnan mahdollisuudet, koska se mm. antaa ylijohdon käyttöön samojen resurssien puitteissa noin 2–2½ kertaa enemmän itsenäiseenkin toimintaan kykeneviä yhtymiä (prikaateja) kuin divisioonaa.”¹⁷

Prikaatin kokoonpano muodostui kompromissiksi pari vuotta kestäneen, runsaasti erilaisia näkökantoja sisältäneen kehitystyön jälkeen. Kokoonpanoon kuului neljä pataljoonaa, kranaatinheitinpataljoona, kaksi patteristoa sisältävä kenttätykistörykmentti, jääkärikomppania, esikuntakomppania, pioneerikomppania, viestikomppania sekä huoltomuodostelmat. Kranaatinheitinpataljoonan korvasi 50-luvun puoleen väliin tultaessa tukipataljoona.

Liikkuvuuden ongelmaan osittainen ratkaisu – Prikaati 63

”Prikaati ei viivytykseen järjestelmällisesti kykene”¹⁸

Sotakokemusten tiivistyminen käytännön taktillisiksi ohjeiksi kesti vuosikymmenen. Taistelukentän laajenemiseen ja syvenemiseen otettiin jo kantaa 40-luvun lopussa ja 50-luvun alussa, mutta havaintojen jalostuminen käytännön taktisiksi ohjeiksi kesti aina 50-luvun puoleen väliin saakka. Pääesikunnan operatiivinen osasto laati vuonna 1956 muistion operatiivisista olosuhteista ja niiden asettamista vaatimuksista maavoimien eri aselajien toimintatapojen kehittämiseksi. Muistion lähtökohtana olevaa uhkakuvaa voisi luonnehtia salamasodaksi suomalaisissa olosuhteissa. Moottoroitu, voimakkaan tulivoiman omaava vihollinen pyrki yllätyksellisesti, syvillä panssarikiloilla päämääriinsä. Hyökkäystä tuettaisiin maahanlaskuin sekä merikoukkauksin. Vihollinen käyttäisi ilmavoimia taistelualan syvyydessä keskitysmarsseilla olevia joukkoja vastaan. Yllätyksen epäonnistuessa vihollinen pyrki murtamaan puolustuksen suurhyökkäyksellä, johon saattaisi liittyä ydinaseen käyttäminen.¹⁹

Omien voimavarojen riittävyttä ylläkuvatun hyökkäyksen torjunnassa Pääesikunnan muistio käsitteli realistisessa sävyssä. Siinä arvioitiin joukkojen taktillinen liikkuvuus kohtuullisen hyväksi, mutta operatiivinen liikkuvuus huonoksi. Tulivoiman tiedostettiin olevan kaikilla osa-alueilla osin vanhentunutta ja kantamaltaan riittämätöntä. Erityisen ongelmalliseksi arvioitiin ilmatorjunnan tila. Johtopäätöksinä muistiossa esitettiin, että suojajoukkotaisteluiden päämääränä olisi ajan voittaminen viivyttämällä vihollista tärkeimpien urien suunnissa. Tämä taas edellyttäisi joukoilta yllätyksellistä toimintaa, liikkuvuutta ja tehokasta panssarintorjuntaa. Taistelua tehostettaisiin syvin, massamaisin suluttein sekä sissitoiminnan keinoin. Kaikissa tilanteissa tulisi pyrkiä hyväksikäyttämään voimasuhteita tasoitavia maasto- ja sääolosuhteita.²⁰

Vihollisen arvioitiin valitsevan yllätyshyökkäyksen painopistealueeksi runsasteiset ja aukearikkaat alueet, jotka johtaisivat valtakunnan elintärkeille alueille. Niiden puolustaminen edellyttäisi pääosan joukkojen keskittämistä näille alueille. Laskelmissa joukkojen riittävydestä arvioitiin, että hyökkäyksen painopistealueilla prikaatin teoreettinen puolustusalue olisi vain 6–7 kilometriä leveä. Mikäli vihollinen laajentaisi hyökkäyksenä suurhyökkäykseksi, ei puolustus

kestäisi painopisteessäkään vaan puolustus olisi toteutettava syvyydessä. Paikallisia, pataljoonan tai prikaatin voimin toteutettavia vastahyökkäyksiä tulisi välttää. Ratkaisuun pyrittäisiin muilta rintamanosilta keskitettävillä reserveilla, aivan kuten kesän 1944 suurhyökkäyksen torjunnassa Karjalankannaksella.²¹

Prikaatiorganisaation uudistamiseen ei ollut käytännön edellytyksiä ennen 1960-luvun alkua, sillä maavoimien perushankinnat alkoivat vasta vuoden 1955 jälkeen. Suurempia määriä uutta materiaalia alkoi tulla käyttöön vasta 1960-luvun alussa. Ensimmäisistä perushankinnoista maavoimien prikaatien sotavarustukseen eniten vaikuttaneet kokonaisuudet olivat lähi- ja keskitorjunnan panssarintorjunta-aseistus, ampumatarvikkeet, käsiaseet ja kenttäradiot.²²

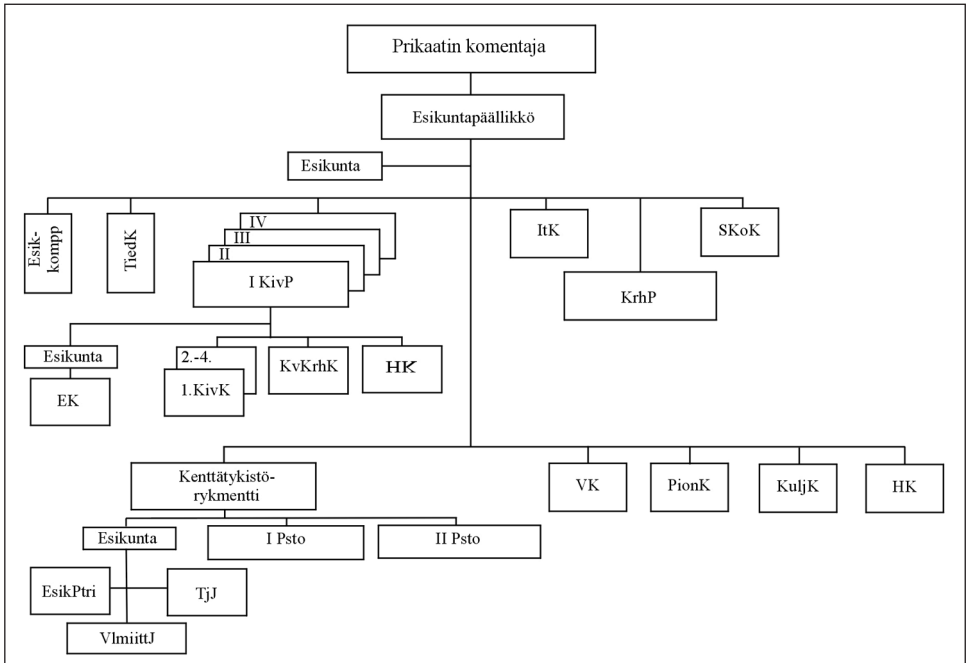
Prikaatin kokoonpanon uudistaminen liittyi vuonna 1958 aloitettuun laajempaan uudistustyöhön, jonka päämääränä oli sodan ajan määrävahvuuksien kokonaistarkistus. Prikaatien kokeiluorganisaatio valmistui vuoden 1960 loppuun mennessä.²³ Sodan ajan määrävahvuuksien tarkistaminen aloitettiin kesäkuussa 1961 ja prikaatin kokoonpano oli tarkistettu seuraavan vuoden loppuun mennessä.²⁴ Uuden prikaatin kokoonpanon keskeisimmät uudistukset kohdistuivat ensisijaisesti liikkuvuuden parantamiseen, jalkaväkipataljoonan uudelleenorganisointiin ja huoltojoukkojen määrän suhteelliseen kasvuun prikaatissa.²⁵

Jalkaväkipataljoonan organisaatio muuttui merkittävästi. Sen uudistustyö oli käynnistynyt jo vuonna 1958 ja se vahvistettiin toukokuussa 1962. Kokoonpanon keskeisin muutos oli konekiväärikomppanian korvaaminen neljännellä kiväärikomppanialla, mikä mahdollisti pataljoonan monipuolisemman taktisen käytön.²⁶ Rynnäkkökiväärin ja kevyen konekiväärin hankinnat pitkän kehitystyön jälkeen mahdollistivat raskaista konekivääreistä luopumisen tuli-voiman laskematta.²⁷

Prikaatin huoltojoukot uudistettiin muodostamalla prikaatiin orgaaninen huoltokomppania ja kuljetuskomppania. Eräs prikaati 55:n keskeisimpiä ongelmia oli prikaatin vaatimaton kuljetuskyky. Tämä vaikeutti erityisesti ampumatarvikkeiden kuljettamista. Prikaatin kuljetuskyky puolittui saavuttaessa kärrytille, joka olisi ajettavissa vielä traktorilla, mutta ei käytössä olevalla kuorma-autokalustolla. Hevonen ei ratkaissut ongelmaa, sillä esimerkiksi hevosvetoinen kranaatinheitinkomppania kykeni kuljettamaan ajoneuvoillaan ainoastaan 0,4 tulliannosta raskaan kranaatinheitimen ampumatarvikkeita.²⁸

Hevosen korvaaminen traktoreilla herättää näin tietoyhteiskunnan aikana hymyn huulille, mutta kyseessä ei 60-luvulla ollut itsestäänselvyys vaan asia herätti runsaasti, osin tunneperäiseksi virittyneitä keskustelua. Juuri hevonen oli suurelta osin mahdollistanut suomalaisen sotataidon tavaramerkin – koukkaukset. On vaikea kuvitella, miten ilman hevosia haavoittuneet olisi evakuoitu tietömien taipaleiden takaa Itä-Karjalan suohelvetissä tai miten kärkekomppanialle olisi toimitettu ampumatarvikkeita Rukajärven korvessa. Hevonen oli välttämätön työväline kaikissa aselajeissa. Hevosten korvaamista pohdittiin ja järjesteltiin lopulta 20 vuotta. Asian pohjustaminen alkoi jo 1950-luvun alussa. Kapteeni Eero Eräsaari kirjoitti vuonna 1953 pitkän kirjoituksen Sotilasaikakauslehteen, missä hän perusteli keskeisimmät syyt siirtymiseen traktoreihin perustuvaan moottorointiin. Näitä syitä olivat yhtymän kokonaiskuljetustarpeen kasvu, taistelukentän liikkuvuuden kasvaminen sekä traktorien yleistymisen ja hevosten määrän väheneminen.²⁹

Liikkuvuuden parantamista määrätietoisesti ajanut Eräsaari perusteli asiaa laajemmin kahdeksan vuotta myöhemmin laajassa artikkelissaan, joka käsitteli prikaatin liikkuvuutta. Hän tarkasteli artikkelissaan tekijöitä, joita nykyään kutsumme operatiiviseksi ja taktiseksi liikkuvuudeksi. Eräsaaren esitys liittyi kiinteästi 1960-luvun alussa vallinneeseen käsitykseen sodan

Kuva 2: Prikaati 63

alun yllätyksellisyydestä ja puolustusvoimissa käynnistyneeseen kehityksen, jonka päämääränä oli valmiuden määrätietoinen nostaminen.³⁰ Eräsaaren mukaan joukkoja ei saataisi keskitettyä puolustusalueilleen äkillisen sodan syttyessä ennen kuin valtakunnan elintärkeät alueet olisi jo menetetty. Hän käytti esimerkkinä armeijakunnan siirtoa Keski-Suomesta Etelä-Lappiin. Junakuljetuksiin tukeutuvan armeijakunnan siirron alueelle hän arvioi kestävän 8–10 vuorokautta. Mikäli vihollinen eristäisi taistelun alueen ilmavoimilla, joutuisivat armeijakunnan pääosat marssimaan jalan viimeiset 300–400 kilometriä. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että armeijakunnan keskittäminen kestäisi lähes kolme viikkoa. Eräsaaren näkemyksen mukaan otto traktorit ja jalkaväen iskuportaan varustukseen kuuluvat polkupyörät muodostaisivat hyvän perusratkaisun, joka avulla yhtymän pääosien marssinopeus nousisi 100 kilometriin päivässä.³¹

Kenraalimajuri Lauri Airila käsitteli ensimmäisessä ylemmän päällikön opetustilaisuudessa vuonna 1961 puolustusvoimien kehittämistä. Hänen mukaansa liikkuvuus oli maavoimien organisaatioiden keskeisin suoritevaatimus. Maavoimien joukkoja tulisi kehittää niin, että ne kykenisivät siirtymään maanteitse noin 100 kilometriä päivässä. Koska vastustajan liike olisi tulevassa sodassa sidottu lähinnä teihin, tuli suomalaisen taktiikan nojautua maastoitse tehtäviin iskuihin.³²

Vaatimus maastoitse tehtävistä hyökkäyksistä oli todennäköisesti syy siihen, ettei hevosta poistettu kokonaan organisaatioista, sillä hevonen mahdollistaisi maastokoukkausten huollon sekä iskuportaan raskaiden aseiden kuljettamisen.³³ Eräsaaren edellä esittämä näkemys sekaorganisaatiosta suurelta osin toteutui sillä prikaatin jäi vielä uudistuksen jälkeenkin miltei 400 hevosta, joista yli puolet oli sijoitettu jalkaväkijoukkoihin ja loput I Patteristoon.³⁴ Suomalainen ratkaisu ei ollut täysin kotikutoinen. Ruotsissa oli päädytty maataloustraktorien massamai-

seen käyttöön jo vuosia aiemmin. Ruotsissa tapahtunutta kehitystä seurattiin ja kommentoitiin tarkoin muun muassa Sotilasaikakauslehdessä.³⁵

Hevosista luovutaan kokonaan – Prikaati 70

”Prikaatin on suoriuduttava tehtävästään yleensä omin neuvoin ja sillä on oltava sen mukaisesti mitä moninaisimpia vaatimuksia vastaava ja määrällisesti suuren tulen tarpeen tyydyttävä aseistus”³⁶

Prikaatin organisaation uudelleentarkistaminen aloitettiin vuonna 1967. Perusongelmana pidettiin edelleen prikaatin raskasliikkeisyyttä. Vuosina 1968–1969 järjestettiin ainakin Kaakkois-Suomen Sotilaslänänissä pataljoonien kokeiluharjoituksia, joissa hevoset oli korvattu pyörätraktoreilla.³⁷ Tämän lisäksi Sotakorkeakoulun opettajakunta laati vuoden 1968 aikana kartta- ja maastoharjoitusten yhteydessä laajahkon muistion prikaatin suorituskyvystä vertailun suomalaisen prikaatin kokoonpanoa ja varustusta harjoitusvahuuksien B ja C-R mukaisiin kokoonpanoihin. Muistion lähtökohta oli realistisen synkkä. Siinä todettiin ”joukkojemme mahdollisuuksien olevan sangen vähäisiä menestyksellisiin operaatioihin” ja että ”joukkomme ja taktiikkamme eivät nyt sovi toivotulla tavalla taistelukentän kuvaan”.³⁸

Muistion hedelmällisin ja kriittisin osa liittyi taistelun kuvaan prikaatin alueella. Eversti Paavo Junttilan johtama toimikunta käsitteli prikaatin kykyä toimia eri taistelulajeissa. Liikkuvuuden osalta toimikunta päätyi johtopäätöksiin, joiden mukaan prikaatin operatiivinen liikkuvuus oli täysin riittämätön ilman ylemmän johdon vihollista viivästyttäviä toimenpiteitä. Hyökkäyksessä taas prikaatin saapumisen hyökkäyksen lähtöalueelle arvioitiin venyvän vuorokauden mittaiseksi heikon liikkuvuuden johdosta. Vastaavasti hyökkäyksen lähtöalueen tuli sijaita kohtuullisen lähellä tulevaa murtoaluetta, minkä luonnollisesti arvioitiin vaikeuttavan hyökkäyksen suuntaamista ja altistavan yhtymän vihollisen ilmatoiminnalle sekä epäsuoralle tullelle. Lisäksi mahdollisuus siihen, että yhtymä joutuisi taisteluun jo ennen murtoaluetta, arvioitiin suureksi.

Puolustuksessa heikon liikkuvuuden arvioitiin vaikeuttavan erityisesti prikaatin suoja-alueella käytäviä taisteluita. Muistiossa pidettiin todennäköisenä, että vihollisen panssarikiilat tunkeutuisivat prikaatin puolustusasemaan ennen kuin suoja-alueella taistelleet omat joukot olisivat irtautuneet onnistuneesti päävoimien yhteyteen. Näin ollen reserviksi suunnitellun – pääosin siis edelleen hevosiin tukeutuvan – jalkaväkipataljoonan käyttö suojaamassa ensin yhtymän puolustukseen ryhmittymistä ja sitten prikaatin reservinä oli yleensä tuomittu epäonnistumaan. Käytännössä tämän arvioitiin tarkoittavan sitä, että painopistealueella taisteleva prikaati ei kykenisi muutaman vuoden voimassa olleen yhtymäohjesäännön (KO 1, 1963) mukaiseen ”alueelliseen ja liikkuvan puolustustaistelun käymiseen”. Prikaatin kyvyn viivytykseen toimikunnan puheenjohtaja eversti Junttila pelkisti muistioon kirjatun reunahuomautuksen mukaan viiteen sanaan: ”Prikaati ei viivytykseen järjellisesti kykene”.³⁹

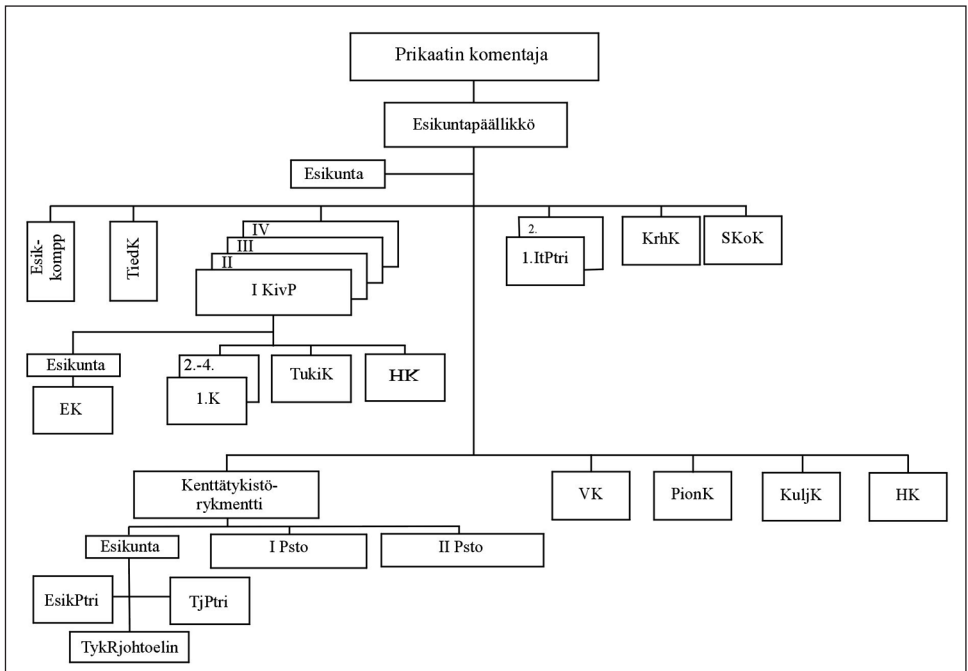
Sotakorkeakoulun muodostama toimikunta laski prikaatin suorituskyvyn olevan huomattavasti suurvaltaorganisaatioita heikompi myös muilla osa-alueilla. Eversti Junttila laati pari kuukautta toimikunnan työn päättymisen jälkeen muistion, jossa hän pohdiskeli toimikunnan tekemien johtopäätösten seurauksia. Hänen näkemyksensä mukaan pääosalla maavoimien joukoista oli mahdollisuuksia tasapuoliseen taisteluun vain alueellisessa taistelussa, jolloin joukot voisivat hajautua ”pienemmiksi yksiköiksi välttääkseen ratkaisevaa taistelua”. Tämä tarkoittai-

si perustamisjärjestelyjen muuttamista niin, että joukot perustettaisiin taisteluvalmiina ”joukkoyksikkökokonaisuuksina siten, että ne jo perustamispaikallaan ovat taisteluvalmiita ja muodostavat edelleen alueellisesti lähinnä prikaatin suuruusluokkaa olevan yhtymän”. Alueelliseen taisteluun kykenevien yhtymien lisäksi sotilaslääneillä ja Pääesikunnalla tuli Junttilan mukaan tulevaisuudessa olla käytössään ”iskukykyisiä joukkoja”. Analyytisesti, jopa pessimismin häivähdys tyyliinsä Junttila arvioi, että kirjoitushetkellä ei ollut käytössä yhtäkään aidosti iskukykyistä yhtymää, jotka kykenisivät vihollisen ilmaylivoimasta huolimatta nopeaan siirtymiseen ja muodostamaan paikallisen ylivoiman ratkaisualueella.⁴⁰

Uusi prikaatin kokoonpano vahvistettiin vuonna 1970. Pääesikunnan jalkaväkitoimistossa palvelleet yleisesikuntamajurit Martti Keskitalo, Veikko Lötjönen ja kapteeni Urpo Malinen kirjoittivat Tiede ja Ase-julkaisuun vuonna 1971 asiaa valaisevan artikkelin. Kokoonpanon kehittäminen, kuten kirjoittajat artikkelinsa alussa totesivat ”on laadittu reaalisten materiaalien edellytysten pohjalta”. Uudistustarvetta selittivät samat seikat kuin Sotakorkeakoulukin oli sisäisessä työskentelyssään selvittänyt. Taistelukentän arvioitiin muuttuneen erityisesti liikkuvuuden osalta niin ratkaisevasti, että hevosista prikaatiorganisaatioissa oli luovuttava kokonaisuudessaan. Näkökulmaa vahvisti se, että maataloustraktori oli lopullisesti korvaamassa hevosen maataloilla ja maan hevoscanta oli romahtamassa. Moottoroinnin arvioitiin lisäävän myös joukkojen taistelukestävyttä, sillä joukot saapuisivat aiempaa taistelukuntoisempina taistelualueelle ja toisaalta kuljetuskyvyn kasvamisen ansiosta iskuporras kykeni kuljettamaan entistä enemmän materiaalia mukanaan, ja toimimaan tarvittaessa pitempiä aikoja ilman täydennystä.⁴¹

Moottoroinnin lisäksi uuden kokoonpanon merkittävimmät uudistukset kohdentuivat paljoltiin. Niiden tulivoima lisääntyi Prikaati 70-kokoonpanossa merkittävästi. Panssarintor-

Kuva 3: Prikaati 70

junnan saralla kevyiden sinkojen määrä lisääntyi ja pataljoonan panssarintorjunnan painopisteen muodostamista varten pataljoonaan muodostettiin tukikomppaniaan kuuluva sinko-osasto, johon kuului kevyt sinkojoukkue ja raskas sinkojoukkue.⁴² Prikaatin panssarintorjunnan painopisteen muodostamista varten prikaatin johtoon jäi sinkokomppania. Lisäksi yhtymän, kuten muidenkin jalkaväki- ja aselajijoukkojen joukkojen panssarintorjuntaa kehitettiin vuodesta 1972 aloitetuin kertasingkohankinnoin.⁴³ Panssarintorjunnan tehostamiseen liittyi kiinteästi myös kotimaisen sulutusjärjestelmän kehittäminen. Kotimaisen miinaperheen tärkeimpien välineiden – telamiina, sakaramiina sekä putkimiina – kehittämistyö ja massamainen valmistus käynnistyi samoihin aikoihin kuin panssarintorjuntaa pyrittiin kehittämään voimallisesti.⁴⁴

Toinen pataljoonien orgaanista tulivoimaa kasvattanut uudistus liittyi kranaatinheittimistöön. Aiemmassa organisaatiossa olleesta kranaatinheitinpataljoonasta luovuttiin ja prikaatin johtoon jäi yksi kranaatinheitinkomppania. Kivääripataljoonien tukikomppanioihin liitettiin kranaatinheitinosasto pataljoonan orgaaniseksi tuliyksiköksi. Näin ollen raskaiden kranaatinheitimien määrä miltei kaksinkertaistui prikaatissa. Samanaikaisesti kevyistä kranaatinheitimistä tehtiin selkeästi kiväärikompanian tukemiseen tarkoitettuja aseita muodostamalla kuhunkin kiväärikomppaniaan kevyt kranaatinheitinjoukkue.⁴⁵

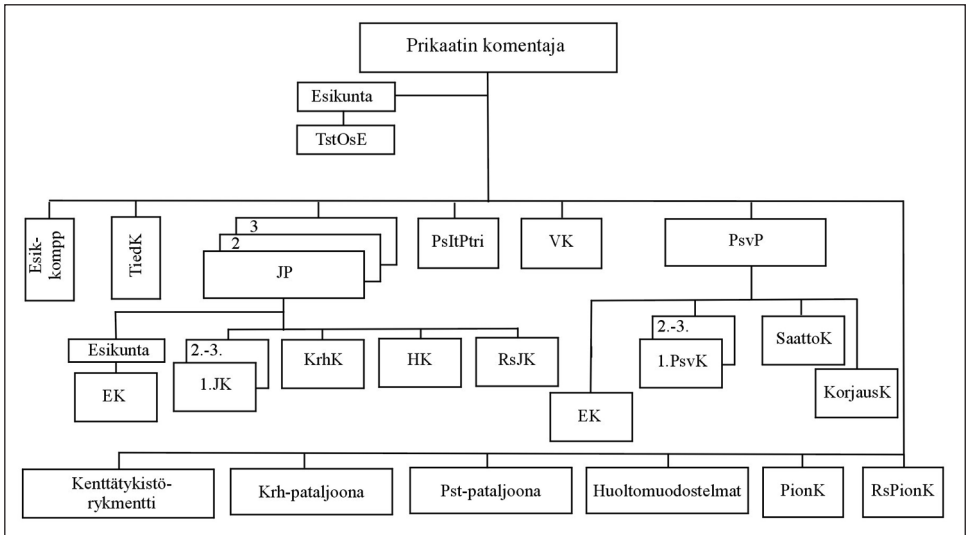
Prikaatin ilmatorjunta koheni niin määrällisesti kuin laadullisestikin. Ilmatorjuntakomppania korvattiin kahdella kevyellä ilmatorjuntapatterilla, jotka ajan kuluessa varustettiin 23 mm:n ilmatorjuntakanuunoin, joiden hankinta käynnistyi Neuvostoliitosta vuonna 1968.⁴⁶

Millainen prikaatien sotavarustus oli todellisuudessa? 1960-luvun puolivälissä jääkäriprikaatien ja jalkaväkiprikaatien väliset erot sotavarustuksessa eivät olleet ratkaisevia. Jääkäriprikaatien liikkuvuus oli polkupyörien johdosta parempi, mutta muuten joukkojen varustuksen välillä ei esiintynyt ratkaisevia eroja. Varustuksen tason ja määrän ratkaisi lähinnä se, kuuluko yhtymä nopeasti perustettaviin suojajoukkoihin vai päävoimiin. Vuonna 1966 laaditussa sa-prikaatien sotavarustekatsauksesta ilmenee selkeästi, että varustamisen painopiste oli suojajoukoissa. Kuuden suojajoukkoprikaatin arvioitiin olevan varustettu noin 90%. Keskeisimmät puutteet kohdentuivat ottoteitse hankittaviin liikuntavälineisiin sekä viestivälineisiin. Päävoimiin kuuluvat 17 prikaatia kyettiin varustamaan 60–75%. Puutteet kohdentuivat samoihin varusteluokkiin kuin suojajoukoilla ja lisäksi päävoimien prikaateilla oli merkittäviä puutteita majoitusvälineissä, sulutusmateriaalissa ja ampumatarvikkeissa. Sen lisäksi päävoimiin kuuluvien prikaatien aseistus oli kokonaisuudessaan vanhempaa ja osin heikompileatuista kuin suojajoukkoprikaateilla. Suojajoukkoprikaatien laadullista paremmuutta korosti myös se, että niihin oli sijoitettu enemmän henkilökuntaa ja sotilaspiirit olivat sijoittaneet niihin nuorempia reserviläisiä, joilla oli koulutus tuoreessa muistissa. Tällä oli suuri merkitys, koska joukkokohtaiset kertausharjoitukset olivat vielä tuolloin melko harvinaisia. Edellä mainittujen prikaatien lisäksi perustamistehtäväluetelossa oli kolme vajaavarusteista prikaatia, joilla oli jonkinlainen aseistus, mutta ei juuri muuta varustusta.⁴⁷

Iske ja murra – panssariprikaati

”Mikäli jokin suomalainen panssariyhtymä saadaan valmiiksi ja taisteluun, taistelee se ratkaisusta koko kriisin ajan”⁴⁸

Yllä oleva lainaus majuri Jaakko Aatolaisen panssarijoukkojen käyttöä käsittelevästä artikkelista Jalkaväen vuosikirjassa kuvastaa hyvin panssariyhtymän tehtävää ja asemaa 40–70-luvuilla. Ke-

Kuva 4: Panssariprikaati-55

sällä 1942 perustettu Panssaridivisioona hajotettiin vielä Lapin sodan ollessa käynnissä.⁴⁹ Käytännössä liian raskaaksi osoittautunut divisioona poistui samanaikaisesti sodanajan kokoonpanoista. Panssariprikaatin kokoonpanosta oli välittömästi sodan jälkeen runsaasti eri versioita. Sen kokoonpanoksi vakiintui everstiluutnantti J.Z. Dunckerin jo vuonna 1945 hahmottelema kokoonpano.⁵⁰ Prikaatin iskevät osat muodostivat panssarivaunupataljoona ja kolme jääkäripataljoonaa. Tukeviin osiin kuuluivat panssarintorjuntapataljoona, panssari-ilmatorjuntapatteri, kranaatinheitinpataljoona, moottoroitu kenttätukirykmentti, kaksi pioneerikomppaniaa, tiedustelukomppania, esikuntakomppania sekä huoltomuodostelmat. Panssarivaunupataljoonaa kuului 41 taistelupanssarivaunua. Pataljoonan organisaatio muodostui kolmesta panssarivaunukomppaniasta sekä panssarivaunuille lähisuojaajan muodostavasta kuorma-autoin liikkuvasta saattokomppaniasta. Jääkäripataljoonien liikkuvuus perustui ensisijaisesti polkupyöriin. Yhtymä oli suomalaisittain vahvasti moottoroitu, sillä kaikki aselaji- ja huolto-osat liikkuivat kuorma-autoilla tai traktoreilla.⁵¹

Sotakorkeakoulussa panssari- ja panssarintorjuntataktiikkaa opettava majuri M Frick luonnehti prikaatia pikemminkin moottoroiduksi jalkaväkiyhtymäksi kuin panssariprikaatiksi. Hän perusteli tätä ensisijaisesti panssarikaluston suhteellisen vähäisellä määrällä ja sen heikohkolla laadulla. Panssaripataljoonan pääkalusto, STU-40, oli 50-luvun puolella välissä jo vanhentunut. Näin ollen prikaatilla oli melko vaatimaton iskuvoima. Sen pataljoonien määrä rajoitti prikaatin toimintaan 1–2 tien suunnassa tai 1–2 hyökkäyssuunnassa. Toisaalta prikaatin kohtuullisen hyvä tieliikkuvuus mahdollisti pitkätkin siirrot ilman rautatiekuljetusta. Vaikka prikaatilla oli jalkaväkiprikaatista poiketen orgaaninen ilmatorjuntayksikkö, piti Frick prikaatia erityisen haavoittuvaisena ilmahyökkäyksille. Runsaan radiokaluston johdosta panssariprikaatin johtamisedellytykset olivat merkittävästi paremmat kuin jalkaväkiprikaatilla.⁵²

Prikaatin ensisijaiset tehtävät olivat hyökkäyksessä nopea kosketuksenotto, menetyksen hyväksikäyttäminen ja takaa-ajo. Puolustusoperaatioissa tärkein tehtävä oli vastahyökkäys. Viivytykseen prikaati soveltui runsasteisessä ja avoimessa maastossa. Joukkojen käyttöajatus perustui

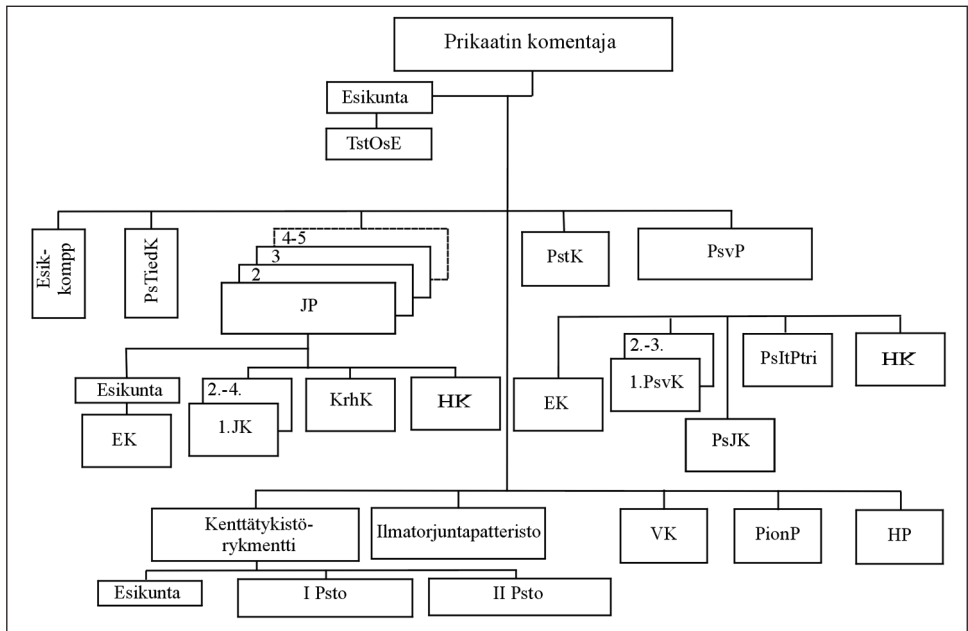
taisteluosastojen muodostamiseen. Jääkäripataljoonista muodostettiin panssarivaunukomppanioilla, panssarintorjuntakomppanioilla ja muilla aselajijoukoilla vahvennettuja taisteluosastoja. Koska jääkäripataljoonien arvioitiin sotakokemuksien perusteella kuluvan nopeasti loppuun, tuli prikaatille alistaa lisävoimia 1–2 jääkäripataljoonan verran. Kapteeni Jukka Suviniemi otti ongelmaan kantaa panssariprikaatin organisaatiota käsittelevässä diplomityössään. Hän ehdotti panssaridivisioonan perustamista. Yhtymään kuuluisi kolmen jääkäripataljoonan sijaan viisi jääkäripataljoonaa. Kohtuullisen vaatimatonta iskuvoimaa terästettäisiin muodostamalla ilmatorjuntapataljoona sekä ylimääräinen tykistöryhmän johtoporras alistettavia kenttätykistöpatteristoja varten.⁵³ Diplomityön arvostelija, kapteeni Lauri Makkonen hienovaraisesti kritisoi Suviniemen ehdotusta arvostelussaan osin perusteettomana ja muistutti, että ”panssariyhtymämme käyttö on nähtävissä ratkaisutaisteluissa, vaikkapa se olisikin vastaaviin ulkomaisiin yhtymiin verrattuna heikko. Tällöin on vain muistettava, että panssariprikaatimme ei ole itsenäisiin operaatioihin pystyvä yhtymä, vaan se muodostaa suurpiirteisessä vastahyökkäyksessä jalkaväkiprikaatin veraisen, mutta sitä iskukykyisemmän pienoisyhtymän.”⁵⁴

Panssariprikaatin sodanajan kokoonpano muuttui 1960-luvun alussa, kun Pääesikunta johdatti sodanajan määrävahvuuksien tarkistamistyön. Keskeisenä perusteena tarkistamistyölle olivat Neuvostoliittoon vuosina 1959–1963 suuntautuneet asekaupat. Tätä kuvastaa osuvasti Pääesikunnan Järjestelyosaston asiakirja, missä todettiin ”Joskus saattaa nimittäin kauppapoliittisista syistä johtua, että kalustouutuuksia on ostettava lyhyen harkinnan ja kokeilun perusteella ts. on käytettävä hyväksi ostopoliteisuutta silloin, kun siihen on mahdollisuus. Tästä taas on organisaatiotyön kannalta seurauksena, että kokoonpano on luotava ’takaperoisesti’ eli kaluston mukaan.”⁵⁵

Järjestelyosaston esitys panssariprikaatin kokoonpanoksi ei muuttanut kokoonpanoa ratkaisevasti, mutta jo aiemmin esitettyihin ongelmiin yritettiin puuttua. Pääesikunnan järjestelyosasto käsittelee saatteessaan samoja puutteita kuin majuri Frick luennoillaan Sotakorkeakoulussa: jääkäripataljoonien vähäinen määrä, heikko panssarin- ja ilmatorjuntakyky, tiedustelun, huollon ja pioneeritoiminnan heikkoudet ja vähäinen panssarikaluston määrä. Tämän perusteella järjestelyosasto esitti siirryttävän kokoonpanoon, jossa uusina elementteinä olisivat tiedustelupataljoona, pst-panssarivaunupataljoona, ilmatorjuntapatteristo, pioneeripataljoona sekä huoltopataljoona. Lisäksi kokoonpanoon lisättäisiin yksi jääkäripataljoona.⁵⁶

Järjestelyosasto lähetti kokoonpanoehdotuksen lausunnolle Panssariprikaatiin, joka piti sitä omassa lausunnossaan pääosin onnistuneena. Panssariprikaati painotti kosketuksen ottoon ja vihollisen suojaavien osien lyömiseen kykenevän tiedustelupataljoonan merkitystä. Lisäksi jääkäripataljoonien liikkuvuutta tuli kohentaa korvaamalla pyörätraktorit maastoautoilla, joista pääosan tuli olla varustettuna polkupyörien kuljetustelineillä. Panssariprikaatin lausunnon mukaan prikaatin ilmasuojan tarve olisi suurempi kuin Pääesikunnan kokoonpanoluonnokseen oli ilmatorjuntajoukkoja sisällytetty. Näin ollen prikaati esitti automaattipatterin lisättäväksi ilmatorjuntapatteristoon. Lisäksi joka neljäs ajoneuvo tuli varustaa ilmatorjuntakonekivääreillä.⁵⁷

Pääesikunnan järjestelyosaston kokoonpanoehdotus muotoutui lopulta alkuperäistä kevyemmäksi Pääesikunnan operatiivisen osaston aloitteesta, mikä tähtäsi kahden panssariprikaatin ja niistä muodostettavan panssariarmeijakunnan perustamiseen.⁵⁸ Ajatus kahdesta sodanajan panssariprikaatista ei ollut uusi. Aina vuoteen 1954 panssariprikaateja suunniteltiin perustettavan kaksi.⁵⁹ Modernin kaluston puute pakotti karsimaan toisen panssariprikaatin pois perustamistehtäväluettelosta. Vuonna 1958 työskennellyt panssarivaunukomitea asetti lähiajan tavoit-

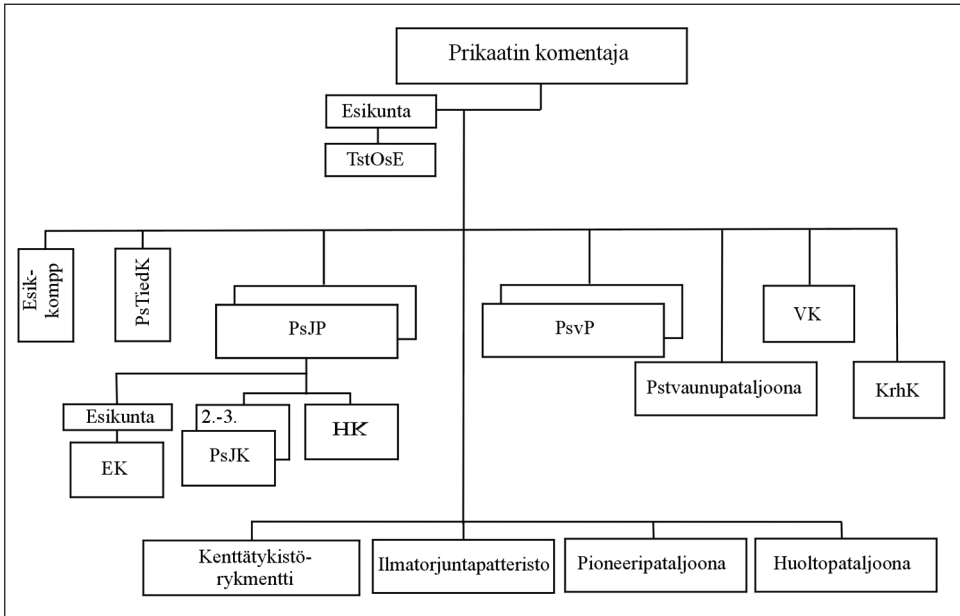

Kuva 5: Panssari-63

teeksi kahden panssarivaunupataljoonan kaluston hankkimisen.⁶⁰

Ajatus kahdesta panssari-63:sta ei hautautunut vaan olemassa olevan panssari-63:n modernisointi varustamalla se muun muassa telatykistöllä ja toisen panssari-63:n muodostaminen olivat keskeinen osa puolustusvoimain komentajan, kenraali Sakari Simeliuksen vuonna 1962 esittämää kehittämis-(K)ohjelmaa. Suunnitelman toteutuessa kahden panssariyhtymän varustamiseen olisi käytetty noin 25 % maavoimille varatuista hankintavaroista.⁶¹ Ajatus kahden panssari-63:n perustamisesta oli pöydällä vielä 1964, kun hautautumassa olevaa puolustusvoimien kehittämisohjelmaa esiteltiin puolustusneuvostolle.⁶² Asian ajankohtaisuutta kuvaa hyvin myös se, että vuonna 1963 julkaistussa yhtymäohjesäännössä (KO I) määriteltiin panssariyhtymiin kuului panssariarmeijakunta, jonka esitettiin voivan muodostua 1–2 panssari-63:sta ja muista lisäyhtymistä.⁶³

Pääesikunnan operatiivisen osaston aloitteen johdosta ajatuksesta muodostaa tiedustelupataljoona luovuttiin. Panssari-63:n sijaan priikaatiin liitettiin panssari-63:n komppania ja ilmatorjuntapanssarivaunut liitettiin perusyksikkönä suoraan panssarivaunupataljoonaan.⁶⁴ Neuvostoliittoon suuntautuvien hankintojen ansiosta panssarivaunupataljoonan täysin vanhentunut STU-40-kalusto⁶⁵ korvattiin T-54-vaunuin. Britanniaasta käytettyinä hankitut Charioteer-vaunut taas sijoitettiin ylijohdon panssari-63:n pataljooniin.⁶⁶ Hankintoihin kuuluvilla BTR-50-kuljetuspanssarivaunuilla pystyttiin varustamaan panssarivaunupataljoonan panssarivaunukomppanioiden suoja(saatto)joukkueet. Sen sijaan pataljoonaan kuuluvan jääkärikomppanian liikkuvuus jäi edelleen kuorma-autojen varaan. Priikaatin tiedustelukomppanian tunkeutumiskyky koheni olennaisesti PT-76-kaluston ansiosta ja SU-57-ilmatorjuntapanssarivaunut mahdollistivat iskuporrasta suojaavalle ilmatorjunnalle lähes saman liikkuvuuden kuin panssarivaunukomppanioille. Jääkäripataljoonien liikkuvuus perustui edelleen polkupyöriin,

Kuva 6: Panssariprikaati-70

mutta pataljoonien orgaaninen tulivoima kasvoi merkittävästi raskailla heittimillä varustettujen kranaatinheitinkomppanioiden ansiosta. Toisaalta prikaatin kranaatinheitinpataljoonasta luovuttiin. Jääkärikomppaniat olivat tiennäyttäjää myöhemmin jalkaväkikomppanioissa toteutuvalla organisaatiouudistuksella: niihin liitettiin orgaaninen kranaatinheitinjoukkue. Panssariprikaatin jääkäripataljoonien kokoonpanoihin kuuluivat luonnollisesti myös 50-luvun puolella välissä käyttöön otetut kevyet ja raskaat singot sekä rynnäkkökiväärit ja kevyet konekiväärit. Aselajiosat organisoitiin Pääesikunnan esittämällä tavalla muodostamalla sekä huoltojoukoista että pioneerijoukoista joukkoyksiköt.⁶⁷

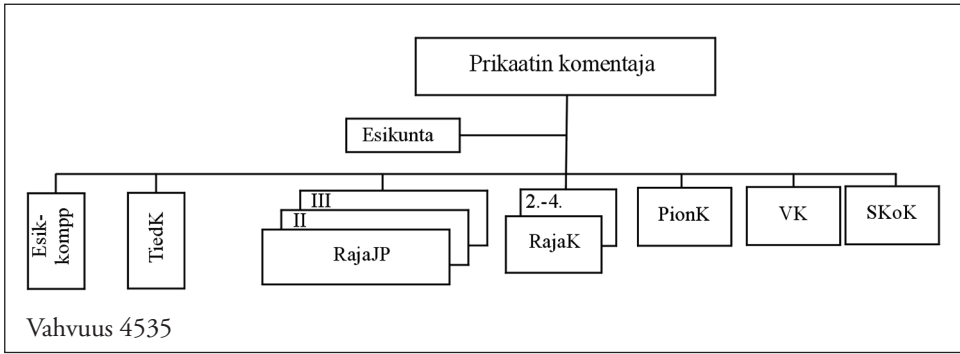
Panssariprikaatin organisaatio uusittiin jälleen vuonna 1969. Pääesikunnan operatiivisen osaston päällikön sijainen everstiluutnantti Ermei Kanninen pohti muutostarpeita jo vuonna 1967 kirjoittamassaan muistiossa. Hänen näkemyksensä mukaan panssariprikaatia tulisi voida käyttää myös kootusti, eikä vahvennettujen jääkäripataljoonien taisteluosastoina. Kannisen näkemyksen mukaan sodan ajan panssariprikaati ei ollut ”panssariyhtymä nykyaikaisessa merkityksessä, vaan oloissamme parhaan elimellisen liikkuvuuden ja tulivoiman omaava prikaati”. Kannisen näkemyksen mukaan panssariprikaatin keskeisimmät tehtävät yllätyshyökkäyksen torjunnassa olivat maahanlaskun tai maihinnousun lyöminen, jota seuraisi prikaatin irrottaminen rintamavastuusta uusia tehtäviä varten. Tällaisia tehtäviä varten prikaatin tuli pystyä toimimaan kootusti ja itsenäisenä ja merkittävästi vuonna 1963 vahvistettua organisaatiota panssarivaunuvoittoisempaan. Polkupyörin etenevien jääkäreiden Kanninen arvioi olevan liian huonosti suojattuja suurtaisteluoiloihin. Hän arvioi tarvittavan taisteluosastoja, jotka muodostettaisiin panssarivaununpataljoonien rungoille. Suojaa ja tulivoimaa tulisi olla nykyistä enemmän ratkaisukohdassa. Muodostettavan yhtymän osaelementteinä tulisi olla kosketuksen ottoon kykenevä tiedusteluosa, panssarintorjuntakykyinen suojaava osa sekä iskevänä osana panssarivaununpataljoona.⁶⁸

Uusi panssariprikaati muodostui organisaatioiltaan merkittävästi edeltäjänsä iskukykyisemmäksi ja raskaammaksi. Prikaatin iskevät osat muodostuivat kahdesta panssarijääkäripataljoonasta sekä kahdesta panssarivaunupataljoonasta. Panssarivaunupataljoonat varustettiin uudella T-55-kalustolla ja vaunupataljoonien panssarijääkäriosat BTR-50-kalustolla. Panssarijääkäripataljoonien kalustona oli niin ikään vuonna 1971–1972 hankittu BTR-60, joskin vielä vuonna 1972 toinen pataljoonista liikkui kuorma-autoin. Prikaatin ”tulppaavana” osana oli panssarintorjuntapanssarivaunupataljoona, johon oli sijoitettu osa T-54-kalustosta. Prikaatin ilmatorjuntaa oli vanhennettu edelliseen organisaatioon verrattuna. Sekä panssarivaunupataljoonien että panssarijääkäripataljoonien kokoonpanoon kuului ZU-57 ilmatorjuntapanssarivaunuja – joita tosin ei riittänyt kaikille neljälle pataljoonalle – ja prikaatin ilmatorjuntapatteristoon kuului kolme kevyttä ilmatorjuntapatteria, joista yksi automaattipatteri. Kranaatinheittimistö oli organisoitu uudelleen muodostamalla prikaatin johtoon raskailla heittimillä varustettu kranaatinheitinkomppania. Panssarijääkäripataljoonat varustettiin vastaavasti kevyin kranaatinheitimin.⁶⁹

Käytössä olevat lähteet eivät antaneet yksiselitteistä vastausta siihen, miksi Neuvostoliiton suuntautuneiden uudishankintojen jälkeenkään ei perustettu kahta sodan ajan panssariprikaattia kuten 1960-luvun alussa oli suunniteltu vaan niiden perustaminen siirtyi 1980-luvulle. Osin tämä voi selittyä sillä, että suuri osa Panssariprikaatin henkilökunnasta sitoutui Etelä-Suomen Armeijan Esikunnan perustamiseen aina vuoteen 1972, jolloin armeijatason esikuntien perustamisesta luovuttiin.⁷⁰ Syynä voi olla myös se, että 1960- ja 70-lukujen vaihteessa käytössä olleet materiaalihankintarahat eivät todennäköisesti mahdollistaneet erikoispanssarivaunukaluston hankintaa kahden prikaatin tarpeisiin. Näin ollen toinen prikaateista olisi jäänyt keskenräiseksi erityisesti johtamisen, liikkeenedistämisen ja ilmasuojan osalta.

Tehtävään räätälöity rajaprikaati

Esityksen painopiste on ollut selkeästi prikaatin ja panssariprikaatin käsittelyssä. Eräs lyhytkestoinen kokeilu on kuitenkin käsittelyn arvoinen: rajaprikaati. Syyskuussa vuonna 1959 toteutetun rajajoukkojen uudelleenorganisoinnin yhteydessä muodostettiin uusi prikaatorganisaatio: rajaprikaati.⁷¹ Rajaprikaatien keskeisimmät tehtävät olivat rajojen vartiointi, suojajoukkotaistelut ja sissitoiminta. Suunnitelman mukaan kukin neljästä rajavartiostosta perustaisi rajaprikaatin. Alun perin lisäksi oli suunnitelmassa, että Lapin Rajavartiosto perustaisi ylimääräisen rajaprikaatin esikunnan ja esikuntakomppanian, tämä suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut, ilmeisesti resurssipulan vuoksi.⁷² Rajaprikaatin kokoonpano muistutti jääkäriprikaattia. Komentajan ja esikunnan lisäksi esikunnan johtoon kuului liukuva määrä erilaisia yksiköitä. Rajakomppanioita ja rajapataljoonia, jotka muodostettaisiin pääosin rajavartioston henkilökunnasta, käytettäisiin ensisijaisesti ennen sotatoimien alkua rajojen vartiointiin. Sotatoimien alettua ja vihollisen ylitettyä rajan, nämä joukot jäisivät vihollisen selustaan sissitoimintaan. Rajajääkäripataljoonat ja rajajääkärikomppaniat noudattivat kokoonpanoiltaan jääkäripataljoonaa. Näitä sekä aselajiyksiköitä kuten panssarintorjuntakomppaniat, pioneerikomppaniat tai kranaatinheitinkomppaniat, suunniteltiin ensisijaisesti suojajoukkotehtäviin. Kenttätykistöä tai ilmatorjuntaa ei prikaatien kokoonpanoihin kuulunut. Kaikki rajaprikaatien joukot perustettiin jo suojajoukkovaiheessa tai jo osin ennen sitä ensisijaisesti rajakunnissa tai mahdollisimman lähellä rajaa. Rajaprikaatien suoritevaatimuksia käsittelevässä muistiossa kaikki perustet-

Kuva 7: Rajaprikaati

tavat joukkoja pidettiin ”erittäin kiireellisesti perustettavina joukkoina.”, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että pääosa rajaprikaatien joukoista olisi valmiina jo toisena suorituspäivänä.⁷³

Yhtymätyyppi jäi verraten lyhytikäiseksi. Se poistettiin perustamistehtäväluetteloista ilmeisesti vuonna 1966, kun puolustusvoimien rauhanajan organisaatio uudistettiin.⁷⁴ Vaikka rajaprikaati-kokoonpano jäi kokeiluksi, oli kokoonpanossa runsaasti innovatiivisuutta, joka tähtäsi alueellistuvan taistelun vaatimuksiin. Liukuva, ensimmäisten operatiivisten tehtävien vaatimusten mukaan muodostettu kokoonpano kykeni osillaan sekä tavanomaiseen puolustukseen että viivytykseen ja jollain osillaan pitkäkestoiseen sissitoimintaan. Rajaprikaatien vastuualueet vaihtelivat vartiostoittain. Esimerkiksi Kaakkois-Suomessa, missä puolustusvoimien perustamat suojajoukot ryhmitettiin muutaman kymmenen kilometrin päähän rajasta, rajaprikaatin vastuualue oli kohtuullisen matala.⁷⁵ Pohjois-Suomessa vastuualue olisi ollut todennäköisesti melko paljon syvempi.

Päätäntä

Suomalainen prikaati ei kokenut tarkasteltavana ajanjaksona revoluuotiota vaan pitkäkestoisen evoluution, missä vaikuttavina tekijöinä ovat olleet muun muassa vallinnut taloudellinen tilanne, yhteiskunnan modernisoituminen, sekä uhkakuvan ja taistelukentän muuttuminen. Pelkistään voisi todeta, että suomalaisen yhtymän kehityskaari tarkasteltavana ajanjaksona kiteytyi ensisijaisesti liikkuvuuden parantamiseen; tulivoiman kohentaminen tuli tarkeysjärjestyksessä vasta toisena. Maailmansodan kokemukset, erityisesti suurhyökkäys Karjalankannaksella kesällä 1944, vakuuttivat sotilasjohdon siitä, että vastustaja saisi aikaan läpimurron haluamallaan alueella. Tämän jälkeen puolustajan yhtymät olisivat ainakin hetken reagoivassa asemassa. Suurvaltojen yhtymien täysmekanisointi 50-luvulla tarkoitti sitä, että hyökkääjä olisi liikkuvuuden osalta suhteellisesti jopa vahvemmassa asemassa kuin kesällä 1944.

Niukat resurssit ja maataloutemme koneellistuminen Ruotsia hitaammassa tahdissa aiheutti sen, että yhtymiemme moottorointi toteutettiin vasta 1970-luvulla. Vaikka traktorein liikkuvan joukon päivätaival saattoi jäädä 100–150 kilometriin päivässä, yhtymän siirtymisnopeus 4–6-kertaistui aiempaan, hevosia sisältäneeseen organisaatioon verrattuna. Yhtymien tulivoima kasvoi erityisesti panssarintorjunnan saralla. Epäsuoran tulen teho yhtymien kokoonpanoissa kehittyi ensisijaisesti kranaatinheittimien määrän lisääntymisen johdosta.

Perehtyessä 1960-luvun asiakirjoihin nousee suorastaan kylmät väreet siitä viileästä realismista, jolla asioita käsiteltiin. Operatiivinen johto oli täysin tietoinen niistä rajoitteista, joita yhtymillämme oli. Niukasta resursoinnista huolimatta koko maata valmistauduttiin puolustamaan, tarvittaessa uhrauksin ja keinoin, joiden raskautta on vaikea nykyaikana edes kuvitella. Everstiluutnantti Raimo Viidan vuonna 1969 muistiossaan esittämä ajatus sodankäynnin eri tasojen sekä resurssien välisestä vuorovaikutuksesta on kuvaava: ”Meidän on ilmeisesti löydetävä sellaiset sodankäynnin keinot, strateginen ja taktillinen doktriini, joka nykyistään väli-neistöä käyttäen mahdollistaa päämäärän asettamisen uskottavasti niin korkealle, että sodan, operaation ja taistelun vaatimat uhraukset tajutaan mielekkäiksi saavutettavaan lopputulokseen nähden”.

Tarve iskukykyisimpien yhtymien kehittämiseen tiedostettiin ja kehitystyö tapahtui rinnan alueellisen taistelun hioutuessa muotoonsa, jonka se saavutti kylmän sodan päättyessä. Koko valtakunnan kattava alueellinen taistelu tuli sisältämään kolme vaihetta:

Vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen sekä elintärkeiden alueiden pitäminen
Tilanteen vakauttaminen

Vihollisen lyöminen ja tuhoaminen operatiivisilla vastahyökkäyksillä⁷⁶

Matti Koskimaan vuonna 1974 kirjoittama artikkeli antaa viitteitä yhtymien kehittämisen päämääristä tulevana vuosikymmeninä. Suoja- ja vakauttamistaisteluihin käytettävien yhtymien kehittämisen painopiste oli taktisen liikkuvuuden ja erityisesti panssarintorjunnan saralla. Ratkaisutaisteluihin varattujen yhtymien – jääkäriprikaatit – kehittämisen lähtökohdiksi taas otettiin hyvä operatiivinen ja taktillinen liikkuvuus, hyvä tulivoima, liikkeen mahdollistava johtamisjärjestelmä sekä ilmatorjuntasuoja.⁷⁷

Viitteet

- 1 Esimerkiksi vuonna 1958 jääkäriprikaateja suunniteltiin perustettavan kolme. Vuonna 1971 perustettavien jääkäriprikaatien määrä oli noussut kahdeksaan. T 26862/E 10 OT-sal, PE:n asiak nro 307/Lkptsto/OT sal/18.8.1958 ja T 26965/B 1 sal, PTL-71.
- 2 Mikola 1953, 91.
- 3 Raunio 1994, 141–154.
- 4 Tynkkynen 1996, 170–171.
- 5 KA T 18002/6, majuri Aholan alustus upseerien keskustelutilaisuudessa 16.5.1945.
- 6 KA T 18002/6, everstiluutnantti A Suvantolan alustus upseerien keskustelutilaisuudessa Oulussa 6.4.1945 ja majuri Aholan alustus upseerien keskustelutilaisuudessa 16.5.1945.
- 7 KA T 18002/7, Pöytäkirja Eversti Nihtilän johtamasta neuvottelusta., 6.4.–7.4.1945.
- 8 KA T 18002/6, eversti Adolf Ehnroothin alustus upseerien keskustelutilaisuudessa Lappeenran-
nassa 10.3.1945.
- 9 Kenttäohjesääntö II osa 1954, 89.
- 10 Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977, VII:1.
- 11 Taistelukentän syvyydestä, ks, Jouko 2009, 235–237.
- 12 Koppinen 1949, 29–31 ja 39–41.
- 13 Järvinen 1950, 33.
- 14 Ibid, 40–41.
- 15 Alajoki 1960, 236–244.
- 16 Tynkkynen 1996, 197–201 ja 297–303.

- 17 KA Pääesikunnan järjestelyosaston järjestelemätöntä arkistoa, PvPE:n asiak nro 10/Järj.1/10b sal/27.1.1950.
- 18 Eversti Paavo Junttilan reunahuomautus SKK:ssa laaditussa muistiossa ”Taktiikkamme ja organisaatiomme kehittäminen”, 4.1.1969. Asiakirja kirjoittajan hallussa.
- 19 KA T 24902/F 1, PE:n asiak nro 20/Optsto/OT 11 e sal, 10.2.1956, ”Operatiiviset olosuhteet ja niiden asettamat vaatimukset maavoimien eri aselajien (vast) taktiikan, kaluston ja menettelytapojen kehittämiseksi”.
- 20 Ibid.
- 21 Ibid.
- 22 Ks. esim. Palokangas 2006, 325- 326 sekä Penttinen samassa teoksessa, 336–337.
- 23 KA T 26843/F 13 OT-sal, PE:n asiak nro 162/Järjsto/OT 10 b 2 sal, 1.12.1960, ”SA-organisaatiotyö”.
- 24 PE:n asiak nro 8/Lkptsto/Da sal, 8.4.1963. Eversti V-P Somerkarin alustus PE:n tarkastajiston kokouksessa 10.4.1963.
- 25 Mäkelä 1964, 59–62
- 26 Liimatta 1993, 58–60.
- 27 Jalkaväen käsiaseuudistuksen eri vaiheista ja ensimmäisestä hankinnoista, ks. Palokangas 1991, 299–313.
- 28 KA T 27089, kapteeni Aulis Salovaaran luentomoniste Sotakorkeakoulussa ”Prikaatin liikkuvuus huollon kannalta tarkasteltuna”, 31.1.1955.
- 29 Eräsaari 1954, 206–214
- 30 Tynkkynen & Jouko 2007, 84–85.
- 31 Eräsaari 1961, 93–95.
- 32 KA T 26965/ Dk 1 sal, Kenraalimajuri Lauri Airilan alustus Ylemmän päällystön opetustilaisuudessa vuonna 1961.
- 33 Eräsaari 1961, 93–95.
- 34 Liimatta 1993, Liite 10.
- 35 Taskinen 1952, 273–275.
- 36 KA T 20523/F 32 sal, PE:n asiak nro 236/Optsto/8 sal, 27.4.1964.
- 37 Hyötyläinen 1992, 86–89.
- 38 Sotakorkeakoulun numeroimaton muistio ”Taktiikkamme ja organisaatiomme kehittäminen”, 4.1.1969.
- 39 Ibid.
- 40 Eversti Paavo Junttilan numeroimaton muistio ”Taktiikkamme ja organisaatiomme kehittäminen”, 19.3.1969.
- 41 Lötjonen, V & Keskitalo Martti & Malinen U 1971, 157–162.
- 42 Ibid.
- 43 KA T 26965/D 1 sal, PE:n asiak nro 343/Optsto/Daa sal, 13.6.1972, ”Muistio kertaskinjojen hankintaperusteista, koulutusvälineistä, käyttöperiaatteista ja valmiusvarastoinnista”.
- 44 Roudasmaa 2006, 350–351.
- 45 Lötjonen, V & Keskitalo Martti & Malinen U 1971, 157–162.
- 46 KA T 26965/Hh4 sal, PEsuunn-os:n muistio ”Hankinnat Neuvostoliitosta 1959–1973”, 28.8.1972.
- 47 KA T 26965/F 37 sal, PE:n asiak 506/Lkptsto/da sal/25.11.1966, Liite 12 ja T 26842/Ha 5 sal, PE:n asiak nro 17/Lkptsto/10 sal, 3.6.1966. 1960-luvun lopussa otettiin käyttöön joukkojen varustamisasetta kuvaaja jaottelu. Perustettavat joukot kuuluivat varustamisasteensa mukaan luokkiin A, B tai C. Pääosa suojajoukoista oli varustettu varustamisasteen A mukaisesti. Ks. T 26965/DK 5 sal, SKK:n opetusmoniste Ylemmän päällystön opetustilaisuudessa, 20.10.1969.
- 48 Aatolainen 1972, 55.
- 49 Suomen puolustusvoimien joukko-osastoperinteet 2008, 155.

- 50 Tynkkynen 1996, 303–304.
- 51 Harjoitusvahvuudet A (Harjvahn A) 1955, 36–37.
- 52 KA T 26594/HI 42, Majuri M Frickin luentomoniste ”Panssariprikaati, näkökohtia sen johtamisesta”, 2.1.1958.
- 53 Suviniemi 1959, liite 10.
- 54 Ibid, kapteeni L Makkosen arvostelu.
- 55 KA T 20523/F 31 sal, PE:N asiak nro 25/Järtsto/10 b 2 sal/26.1.1963, ”Psprik:n sa-kokoonpanon tarkistaminen”.
- 56 Ibid.
- 57 KA, T T 20523/F 31 sal, PsPr:n asiak nro 101/Järtsto/10 B 2 sal/26.4.1963, ”Panssariprikaatin sa-kokoonpanon tarkistaminen”.
- 58 KA, T T 20523/F 31 sal, Esittely puolustusvoimainkomentajalle, PE:n asiak nro 143/Järtsto/10 B 2 sal/29.6.1963.
- 59 KA T 25372/F 3 OT-sal, PE:n asiak nro 29/Optsto/OT/10 sal/14.2.1953, ”Voimien jako su –ja tsa-kokoonpanoissa Pv.PE:n Op.käskyn nro 8 pohjalla” ja T 26842/Bb 4 sal, PE:n asiak nro 379/Lkptsto/OT/10 e 2/26.5.1955.
- 60 KA T 26842/F 9 OT-sal, Esittely puolustusvoimain komentajalle, PE:n asiak 528/Lkptsto/OT 10 f 1 sal, 8.12.1958.
- 61 KA T 24772/DB 1 sal, PE:n asiak nro 291/Optsto/1 sal/7.5.1962, ”Puolustuslaitoksen kehittäminen 1960-luvulla”.
- 62 T 24727/Da3 sal, Puolustusneuvoston asiak 8/Da sal, 8.2.1964, ”Puolustuslaitoksen 1960-luvun kehittämissuunnitelman toteuttaminen”.
- 63 Kenttäohjesääntö I osa 1963, 84–85.
- 64 KA, T 20523/F 31 sal, Esittely puolustusvoimain komentajalle, PE:n asiak nro 143/Järtsto/10 B 2 sal/29.6.1963.
- 65 STU-40-kalusto ja Comet-kalusto siirrettiin uudishankintojen myötä koulutuskalustoksi ajettavaksi loppuun, ks. T 26965/F 33 sal, Esittely puolustusvoimain komentajalle, PE:n asiak nro 693/Optsto/17 sal/23.12.1964. Vuosikymmen lopulla STU-kalusto oli jo siirretty kiinteiksi asepesäkkeiksi lentokentille, varuskuntiin, risteysalueille ja jopa väyläntorjuntaan, KA T 26865/Hh 10 sal, PEop-os:n muistio R22/17/16.10.1968.
- 66 KA T 20523/F 29 OT-sal, PE:n asiak nro 54/Järtsto/OT 10 b 2 sal, 26.3.1960, ”Ylijohdon pst-vaunuyksiköiden (sic) organisaatio”.
- 67 Harjoitusvahvuudet A (Harjvahn A) 1963, 3:1–3:19.
- 68 KA T 25094/ F 16 sal, PEop-osn muistio, 23.12.1967, ”Muistio Panssariprikaatin operatiivisista käyttäjätuksista”.
- 69 T 26965/F 47 sal, PsPrE:n asiak nro 48/Järtsto/10 c 2 sal, 8.3.1972, T 26842/Bb 18 sal, Ote perustamistehtävälueettelosta, 18.5.1972 ja Harjoitusvahvuudet A. 1973.
- 70 T 26842/Bb 10 sal, PE:n asiak nro 159/Lkptsto/10 e sal/24.5.1965.
- 71 KA T 26843/F 11 OT-sal, esittely puolustusvoimain komentajalle, PE:n asiak nro 75/Optsto/OT/10 sal/, 6.9.1959/
- 72 KA T 25167/F 11 OT-sal, RajavE:n asiak 38/III/OT sal(8.3.1960.
- 73 KA T 26843/F 11 OT-sal, PE:n asiak nro 57/Optsto/OT/10 sal/11.3.1959.
- 74 Vuoden 1962 PTL sisältää vielä rajaprikaatit, ks. T 26843/ Bb 10 sal, PE:n kirjelmä 15/LKpts-to/10 e 2 henksal/4.7.1962.
- 75 KA 3. Divisioonan operatiivisen toimiston järjestämätöntä aineistoa (1955–1960) /F 8 OT-sal, 3.DE:an asiak nro 44/Optsto/OT 11 b sal/25.4.1960, ”Esitys operatiivisen suunnitelman tarkistamisesta”.
- 76 Reservin Johtaja 1989, 57 ja 118–119.
- 77 Koskimaa 1974, 110–111.

Lähdeluettelo:

JULKAISEMATOMAT LÄHTEET

Kansallisarkisto (KA)

1. Divisioonan Esikunta (Järjestelytoimisto) T 25167 F 11 OT-sal.
3. Divisioonan operatiivisen toimiston järjestämätöntä aineistoa (1955 – 1960) F 8 OT-sal.
- Panssariprikaatin Esikunta (järjestelytoimisto) T 20523 F 29 OT-sal, F31 sal, F 32 sal.
- Puolustusneuvosto T 27427 Da3 sal, Db 1 sal.
- Pääesikunta (Huolto-osasto) 24902/F 1.
- Pääesikunta ((PvPE) (Koulutusosasto) T 18002/6, 7.
- Pääesikunta (Liikekannallepanotoimisto) T 26842/Bb 4 sal, Bb 10 sal, Bb 18 sal, Ha 5 sal; T 26843/F 9 OT-sal, F 11 OT-sal, F 13 OT-sal.
- Pääesikunta (Operatiivinen osasto) T 26862 E 10 OT-sal; T 26965 B 1 sal, D1 sal; Dk 1 sal, Dk 5 sal, F 37 sal, F 47 sal, Hh 4 sal, Hh 10 sal, F 33 sal.
- Pääesikunta (Sotatalousosasto) T 25372 F 3 OT-sal
- Sotakorkeakoulu T 26594 Hl 42; T 27089 (järjestämätöntä SKK:n aineistoa)

Opinnäytteet (Säilytetään Kansallisarkiston Sörnäisen toimipisteessä)

- Liimatta, Hannu. 1993. Suomalaisen pataljoonan taktiikan kehitys jatkosodasta alueelliseen puolustukseen. Sotakorkeakoulun diplomityö (MSL 42).
- Suviniemi, J. 1959. Panssariprikaatimme organisaation soveltuvuus nykyaikaiseen sodankäyntiin. Perusteltu esitys organisaation mahdollisesta tarkistamisesta. Sotakorkeakoulun diplomityö (MSL 23).

Ohjesäännöt

- Harjoitusvahvuudet A (Harjavahv A). 1955.
- Harjoitusvahvuudet A (Harjavahv A). 1963.
- Harjoitusvahvuudet A. (Harjavahv A).1973.
- Kenttäohjesääntö II osa. 1954.
- Kenttäohjesääntö I osa. 1963.
- Ohje perusryhtymän taistelua varten. 1977.

JULKAISTUT LÄHTEET

- Alajoki, Matti. 1960. Kenttätukiryhmien johtamisperusteista prikaateista kootussa armeijakunnassa, Sotilaisaikakauslehti 5–6/1960.
- Eräsaari, Eero. 1954. Uusi väline jalkaväen kuljetuskysymysten ratkaisemiseksi, Sotilaisaikakauslehti, 6/1954.
- Eräsaari, Eero. 1961. Prikaatimme liikkuvuudesta teoksessa Tiede ja Ase N:o 19. Mikkeli: Länsi-Savon Kirjapaino.
- Hyötyläinen, Tapani. 1992. Taktiikkamme kehittäminen taistelu- ja sotaharjoituksissa 1970-luvulta alkaen teoksessa Tiede ja Ase N:o 50. Joensuu: Punamusta.
- Jaakko Aatolainen. 1972. Ajatuksia sodanajan panssarijoukoista ja niiden käytöstä teoksessa Jalkaväen vuosikirja X. Mikkeli: Länsi-Savon Kirjapaino.
- Jouko, Petteri. 2009. Sotakokemusten hyödyntäminen kylmän sodan alussa - kohti alueellista puolustusta teoksessa Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Siltala.
- Järvinen, Y.A. 1950. Yleissotilaallinen katsaus vuosien 1949 ja 1950 vaihteessa teoksessa Tiede ja

- Ase. Helsinki: Otava.
- Koppinen, Veikko. 1949. Jalkaväkirykmentin organisaatio sotakokemustemme valossa tarkasteltuna teoksessa *Tiede ja Ase* N:o 7. Helsinki: Otava.
- Koskimaa, Matti. 1974. Sotatekniikan vaikutus taktiikkaan teoksessa *Tiede ja Ase* N:o 32. Joensuu: Pohjois-Karjalan Kirjapaino.
- Lötjönen, V & Keskitalo Martti & Malinen U. 1971. Jalkaväkemme kehityksestä teoksessa *Tiede ja Ase* N:o 29 Mikkeli: Länsi-Savon Kirjapaino.
- Mikola, KJ. 1953. Strateginen defensiivi Suomen sodassa 1941–1945 teoksessa *Tiede ja ase* N:o 11. Mikkeli: Länsi-Savon kirjapaino.
- Mäkelä, Vihtori. 1964. Kenttäohjesäännön edellyttämän taktiikan prikaatin organisaatiolle asettamat vaatimukset teoksessa *Tiede ja Ase* N:o 22. Mikkeli: Länsi-Savon Kirjapaino.
- Palokangas, Markku. 1991. Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Palokangas, Markku. 2006. Jalkaväen aseistus ja varustus teoksessa *Suomen Puolustusvoimat 1944 – 1974*. WSOY.
- Palokangas, Marko (päätoim.). 2008. Suomen puolustusvoimien joukko-osastoperinteet. Jyväskylä: Gummerus.
- Raunio, Ari. 1994. Uudelleenjärjestelyt sekoittavat kenttäarmeijan teoksessa *Jatkosodan historia, osa IV*. Porvoo: WSOY.
- Reservin Johtaja. 1989. Joensuu: Puna-Musta.
- Roudasmaa, Stig. 2006. Kehitys puolustushaaroissa ja aselajeissa 1953–1974: Pioneerit teoksessa *Suomen Puolustusvoimat 1944–1974*. WSOY.
- Taskinen, K. 1952. Onko tykistöhevosien satu lopussa? *Sotilasaikakauslehti* 7/1952.
- Tynkkynen, Vesa & Jouko, Petteri. 2007. *Towards East or West? Defence Planning in Finland 1944–1966*. Helsinki: Edita.
- Tynkkynen, Vesa. 1995. Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa (diss.). Joutsa: Nettopaino.